

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛОЖЕНЬ МСБО 39 ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ СПРАВЕДЛИВОЇ ОЦІНКИ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Савченко Р.О.,

к.е.н., доцент,

Поліський національний університет

Савченко Н.М.,

к.е.н., доцент,

Поліський національний університет

Ганяйло О.М.,

к.е.н., доцент,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Постановка проблеми. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 «Фінансові інструменти» розроблений в рамках ідеї створення глобального ринку та як прагнення до зменшення кількості альтернатив, які використовуються суб'єктами господарювання з метою оцінки, а також визнання та розкриття інформації щодо фінансових інструментів. Адже оцінка фінансових інструментів системою обліку різних суб'єктів не забезпечувала порівнянність показників, а також існувала низка фінансових інструментів, які неможливо було визнати, наприклад, похідні інструменти. Таким чином, МСБО 39 має надзвичайно важливе значення для забезпечення єдиного підходу при оцінці та визнанні фінансових активів та зобов'язань. Однак, головною метою МСБО 39 є не лише забезпечення єдності оцінки та визнання фінансових активів та зобов'язань, а й збільшення використання системою бухгалтерського обліку оцінки за справедливою вартістю.

Проблемними теоретичними та практичними аспектами використання фінансових інструментів у фінансовій сфері займалися ряд вітчизняних вчених: А.Г. Загородній, М.І. Крупка, Н.П. Поляк, О.М. Сохацька, В.М. Шелудько та інші. Особливості обліку фінансових інструментів знайшли своє відображення в працях Р.Грачової, Т. Момот, Л. Примосткої та ін.

Метою дослідження є вивчення особливостей використання положень МСБО 39 для визначення справедливої оцінки фінансових інструментів вітчизняними суб'єктами господарювання. В процесі дослідження було використано абстрактно-логічний метод, що забезпечує виконання теоретичних узагальнень та формування висновків.

Результати досліджень. В процесі використання МСБО 39 головна мета стандарту була змінена. Причиною таких змін стала світова фінансова криза та достатній рівень капіталу комерційних банків. Порівнянність оцінки фінансових інструментів досягається в основному за рахунок втілення ідеї прозорості та повного розкриття інформації за допомогою вимог визнання та розкриття інформації, про що свідчать і положення МСФЗ 7.

Одним із проблемних аспектів, що виникають при обліку фінансових інструментів за справедливою оцінкою є вплив циклічності, який означає, що облік за справедливою оцінкою стимулює рух у фінансовій системі зверху-вниз. Частково це можна пояснити тим, що в сприятливі періоди розвитку суб'єкти господарювання збільшують леверидж, коли спостерігається зростання вартості активів, що призводить до виникнення ще більших проблем у період спаду. На перспективу необхідним є дослідження того, чи існує ефект проциклічності в операціях суб'єктів господарювання та чи являються такі ефекти основою в ході прийняття стратегічних рішень.

Облік за справедливою вартістю призводить до збільшення волатильності як у відображенні інформації у звітності про доходи підприємства, так про його капітал. З підвищеним рівнем волатильності доцільно боротися за допомогою системи управлінського контролю. Волатильність доходів і капіталу змушує продумувати не тільки те, як застосовувати різні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності в обліковій практиці, а й як використовувати переваги хеджування. Що стосується оцінки об'єктів обліку за справедливою вартістю, то суб'єктам господарювання доводиться докладати значних зусиль для отримання даних, що використовуються при формуванні оцінки. Ці дані також мають бути розкриті та зрозуміло представлені у щорічних звітах.

Система звітності сформована із використанням справедливої оцінки, має працювати не тільки на перспективу за для проведення оцінки змін вартості об'єктів бухгалтерського обліку та визначення ефективності хеджування, але й для можливості відстеження зворотної фактичної ефективності. Так, наприклад, банківські установи, в результаті ведення бухгалтерського обліку за справедливою вартістю, відслідковують використання фінансових інструментів, а також відстежують всю інформацію, необхідну для виконання вимог щодо розкриття інформації. Збільшення обсягу щорічних звітів до та після запровадження МСБО та МСФЗ можна значною мірою пояснити додатковим розкриттям інформації, що прописані у МСБО 39. Це розкриття інформації інтересне не лише тим, що воно детальне та охоплює багато різних сфер, воно також вимагає пояснення, як різні види діяльності, ризики та облікові дані пов'язані між собою.

Науковцями в публікаціях не так багато уваги приділено впливу справедливої вартості на порядок формування та рівень досягнення прийнятих стратегій та систему управлінського контролю. З цієї точки зору висловила Американська асоціація банкірів (АВА), представники, якої висловили думку стосовно необхідності оцінки всіх фінансових інструментів за справедливою вартістю. Проблемою використання такого виду оцінки полягає в тому, що справедлива вартість може бути актуальною лише для тих активів банківських установ, які утримуються ними для продажу. Однак більшість комерційних банків займаються не продажем кредитів, а їх наданням. При цьому бізнес-стратегія більшості банків полягає в управлінні відносинами з клієнтами та

кредитами клієнтів. Формування торгових активів зазвичай не є основним предметом діяльності цих банків. Отже, справедлива вартість та логіка, що лежить в основі обліку за справедливою вартістю може вказувати на невідповідність діяльності бізнес-стратегіям банківських установ. Оскільки рідко існує вторинний ринок комерційних кредитів, справедливу вартість необхідно розраховувати, використовуючи припущення та методи, які можуть забезпечити порівнянність показників між банками. Інші побоювання полягають у тому, що банкам доведеться впроваджувати спеціальні системи для управління цими складними процесами оцінки та здійснювати більш регулярне управління ними. Їх діяльність також повинна буде підлягати більш частим аудиторським перевіркам. В цілому, використання даного підходу, що ґрунтується на повній справедливій вартості, викличе виникнення додаткових витрат в банківських установах.

Також існує думка, що справедлива вартість не узгоджується з тим, як здійснюється управління різними фінансовими інструментами або як вони використовуються у бізнесі. Це говорить про те, що справедлива вартість - це показник, який не обов'язково сумісний зі стратегічною орієнтацією чи системою управління. Дуже важко зрозуміти наскільки об'єктивними є управлінські припущення при розрахунку справедливої вартості. Це створює проблему порівняння між одноманітністю та унікальністю, оскільки той самий показник можна розглядати як такий, що забезпечує однаковість формування показників бухгалтерського обліку та може бути застосований до всіх фінансових інструментів. В цьому випадку, банківські установи можуть вирішувати чи шляхом маніпулювання або простою інтерпретацією припущень та розрахунків у специфічних для таких суб'єктів господарювання способах, уникати проблем зіставлення.

Також слід відмітити той момент, що МСБО 39 зумовив необхідність детального обліку хеджування. До 1990 року розкриття інформації про похідні інструменти та хеджування було обмеженим. Навіть не всі похідні фінансові інструменти були фактично визнані у балансі, оскільки похідні інструменти часто не вимагають початкових інвестицій. Поширення використання фінансових інновацій спричинило розвиток хеджування. Під хеджуванням слід розуміти спосіб управління різними видами ризиків. При використанні справедливої вартості у якості оцінки, будуть відбуватися зміни у вартості фінансових активів або ж зобов'язань, які можна вирішити за допомогою хеджування. Відповідно до МСБО 39 всі похідні інструменти повинні обліковуватись за справедливою вартістю, а зміни вартості повинні відображатись у складі прибутку та збитку. Однак, оскільки метою похідного інструменту є компенсація інших змін вартості, що впливають на звіт про прибутки та збитки, волатильність в ідеалі не буде збільшена шляхом використання хеджування, а навпаки. З нашої точки зору, необхідним є застосування мотиваційних механізмів при аналізі інформаційних ефектів

доцільності використання хеджування. Менеджери суб'єктів господарювання використовують хеджування насамперед не для зменшення економічних ризиків, а для зменшення того, що вони називають бухгалтерськими ризиками.

Висновки. З точки зору комунікації, стандарт МСБО 39 викликав необхідність у забезпеченні більшого ступеня взаємодії між заінтересованими сторонами. Облікові рішення за МСБО 39 мають бути оперативно доведені до відома заінтересованих сторін, в ролі яких можуть виступати: акціонери, рейтингові агентства, аналітики та інші користувачі. Внутрішньо, цілком ймовірно, що це вплине не тільки на управління ризиками та планування капіталу суб'єкта господарювання, але й на пакети звітів та періодичність звітування, враховуючи те, що керівники, ймовірно, будуть змушені уважніше стежити за ринками та ризиками.

Список використаних джерел

1. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 (МСФЗ 9) «Фінансові інструменти». URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_016